

Andrzej Parzonko

Zewnętrzne źródła finansowania działań inwestycyjnych w przedsiębiorstwach rolniczych : stan dotychczasowy i propozycje administracyjne na lata 2014-2020

Ekonomiczne Problemy Usług nr 111, 358-368

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANDRZEJ PARZONKO

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

**ZEWNETRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁAŃ
INWESTYCYJNYCH W PRZEDSIĘBIORSTWACH ROLNICZYCH –
STAN DOTYCHCZASOWY I PROPOZYCJE ADMINISTRACYJNE
NA LATA 2014–2020**

Streszczenie

W artykule przedstawiono ocenę potencjalnych źródeł finansowania inwestycji w gospodarstwach rolniczych. Szczególną uwagę zwrócono na możliwości finansowania inwestycji ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – „Działanie 121 – Modernizacja gospodarstw rolnych”.

Jak wynika z analizy, „Działanie 121 – Modernizacja gospodarstw rolnych” jest bardzo popularnym programem wśród działań PROW 2007–2013. Od początku 2007 roku do końca września 2013 roku rolnicy złożyli 96 258 wniosków, na łączną kwotę 13,990 mld zł. Jednym z głównych dokumentów, umożliwiającym ocenę gospodarstw w zakresie kryteriów dostępu do pomocy przewidzianej w przepisach rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dla niniejszego działania jest „Plan Rozwoju Gospodarstwa”, który ma jednak wiele słabości. Niewątpliwie jedną z nich jest wybór parametrów do obliczania efektów ekonomicznych realizowanej inwestycji (nadwyżka bezpośrednia). Osoby sporządzające ten dokument (zazwyczaj rolnik z doradcą) są w stanie uzasadnić niemal każdą inwestycję.

Słowa kluczowe: gospodarstwa rolnicze, inwestycje, źródła finansowania

Wprowadzenie

Gospodarstwa rolnicze, prowadzące sprzedaż produktów, są przedsiębiorstwami (najczęściej rodzinnymi), a rolnicy – przedsiębiorcami. Taki pogląd funkcjonuje coraz częściej w literaturze przedmiotu i w praktyce gospodarczej¹. Podmio-

¹ Według W. Ziętarek trzeba wyraźnie rozgraniczać gospodarstwa rolnicze i przedsiębiorstwa rolnicze. Za gospodarstwo rolnicze autor przyjmuje jednostkę produkcyjną wyodrębnioną pod względem organizacyjnym, stanowiącą zespół trzech czynników produkcji: ziemi, pracy, kapitału (środków produkcji), nastawionych na wytwarzanie produktów rolniczych. Przedsiębiorstwo rolnicze wg W. Ziętarek, stanowi jednostkę gospodarczą wyodrębnioną nie tylko pod względem organizacyjnym, lecz ekonomicznym i prawnym, nastawioną na wytwarzanie produktów i usług rolniczych w celu ich sprzedaży. W przedsiębiorstwach produkcja ma

ty te jednak mają swoją specyfikę, wynikającą głównie z charakteru realizowanej produkcji². Prowadząc ten rodzaj działalności wykorzystuje się cechy biologiczne roślin i zwierząt. Proces produkcyjny przebiega w organizmach żywych istot, jakimi są rośliny i zwierzęta, a rola człowieka, jako formalnego producenta, sprowadza się do stwarzania jak najlepszych warunków, by te żywe istoty chciały się rozwijać, mnożyć i przybierać na wadze³. W produkcji rolniczej (w odróżnieniu od większości działalności nierolniczych) ciągle znaczącym czynnikiem jest ziemia. Jej cechy szczególne (niepomnażalność, nieruchomość, potencjalna niezniszczalność, ograniczona produktywność) powodują, że rolnictwo musi rządzić się swoimi prawami. W rolnictwie, szczególnie uwidacznia się trójczynnikowa funkcja produkcji podkreślająca, że na produktywność czynnika kapitału i pracy ma wpływ produktywność czynnika ziemi. Z kolei ograniczona produktywność ziemi przekłada się na ograniczoną produktywność pracy i kapitału⁴. Jak stwierdza A. Czyżewski: „rolnictwo wszystkich krajów świata od zarania dziejów boryka się z kwestią agrarną (...). Istota problemu polega na tym, że ziemia jest czynnikiem niekonkurencyjnym w stosunku do dwóch pozostałych – pracy i kapitału”⁵. Cechy szczególne produkcji rolniczej są zauważane przez ekonomistów ogólnych, którzy widzą potrzebę odmiennego traktowania rolnictwa od pozostałych działów gospodarki narodowej. Swoje poglądy przedstawiają m.in. w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości (MSR 41 Rolnictwo). Dokument został zatwierdzony przez Zarząd IASC w grudniu 2000 roku i wykorzystuje się go przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za

zatem charakter towarowy; W. Zięta, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa rolniczego*, Wyd. FAPA, Warszawa 1998, s. 45.

² Wśród ekonomistów rolnych panuje raczej zgodny pogląd, że rolnictwo jest działem gospodarki narodowej podlegającym specyficznym uwarunkowaniom przyrodniczo-klimatycznym, produkcyjnym i społeczno-kulturowym; F. Tomczak, *Od rolnictwa do agrobiznesu. Transformacja gospodarki rolniczo-żywnościowej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, Wyd. SGH, Warszawa 2004. Szczególne znaczenie rolnictwa wynika także z tego, że jest ono źródłem najważniejszego produktu ludzkości, jakim jest żywność. Jak zaznacza J. Wilkin „Bez względu na to jak długi i skomplikowany jest tzw. łańcuch żywnościowy, jak bardzo uprzemysłowiona produkcja żywności i jak mała część wartości finalnego produktu żywnościowego przypada na rolnika. (...) Bez tych produktów będących efektem pracy rolnika cały łańcuch żywnościowy nie ma racji bytu”; J. Wilkin, *Rolnictwo a społeczeństwo – ewolucja funkcji i relacji*, w: *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, red. A. Rosner, Wyd. IRWiR, Warszawa 2005.

³ R. Manteuffel, *Filozofia rolnictwa*, PWN, Warszawa 1987.

⁴ W. Rembisz, S. Stańko, *Interwencjonizm rynkowy w rolnictwie*, w: *Rynek rolny w ujęciu funkcjonalnym*, Wyd. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania oraz Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2007.

⁵ A. Czyżewski, *Dylematy kwestii agrarnej w panoramie dziejów*, Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, 2011, nr 90, s. 5.

okresy rozpoczynające się z dniem 1 stycznia 2003 roku i później⁶.

Jedną z istotnych cech wyróżniających produkcję rolniczą jest względnie standardowy (prawie niezmienny od zarania dziejów) końcowy efekt prowadzonej działalności. Zajmując się wytwarzaniem surowców rolniczych nie sposób zaproponować innowacji produktowych i proponować (oczekiwać) wyższych cen. Masowa produkcja powoduje, że ceny surowców (produktów) rolniczych maleją w stosunku do cen środków produkcji rolniczej i cen pracy oferowanych poza sektorem rolniczym⁷. W tej sytuacji producenci rolni (rolnicy) zmuszeni są do zwiększania rozmiarów prowadzonej działalności i podnoszenia wydajności pracy. Pociąga to za sobą konieczność inwestycji w rzeczowe środki trwałe, zwiększające wydajność i komfort pracy rolnika oraz jego rodziny. Przedstawiona sytuacja powoduje powstawanie „błędnego koła” – z jednej strony pojawia się konieczność zwiększania rozmiarów prowadzonej produkcji rolniczej przez realizację działań inwestycyjnych, z drugiej zaś mało rentowna, obarczona dużym ryzykiem, produkcja nie pozwala na akumulację i realizację działań inwestycyjnych. Powstaje pytanie: jakie są możliwe zewnętrzne źródła finansowania działalności rolniczej?

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i ocena możliwych źródeł finansowania działań inwestycyjnych w przedsiębiorstwach rolniczych. Szczególną uwagę zwrócono na możliwości finansowania działań inwestycyjnych z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – działanie 121 „Modernizacja gospodarstw rolnych”.

1. „Atrakcyjne” zewnętrzne źródła finansowania działań inwestycyjnych w przedsiębiorstwach rolniczych w latach 2004–2013

W latach 2000–2006 głównym źródłem finansowania rolnictwa i obszarów wiejskich w krajach członkowskich Unii Europejskiej był Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR), obejmujący sekcję „Orientacji” i sekcję „Gwarancji”. Z sekcji „Orientacji” pochodziły środki na Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój

⁶ MSR 41 określa sposób księgowania, prezentację w sprawozdaniu finansowym oraz ujawnianie informacji na temat działalności rolniczej. Według analizowanego standardu: „Działalność rolnicza polega na zarządzaniu przez jednostkę gospodarczą biologiczną przemianą przeznaczonych na sprzedaż zwierząt hodowlanych bądź roślin uprawnych – określanych, jako aktywa biologiczne – w produkty rolnicze lub w inne aktywa biologiczne”; Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1725/2003 z dnia 29 września 2003 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.

⁷ Najwyższą dynamikę wzrostu wykazują koszty pracy w działach pozarolniczych, których głównym składnikiem są wynagrodzenia. Koszty te poważnie wpływają na sytuację dochodową rolników. Wskaźnik wzrostu kosztów pracy w latach 1995–2008 wyniósł około 450%, niższy był wskaźnik wzrostu cen środków produkcji nabywanych przez rolników, wynosił – 260%. Zdecydowanie niższy natomiast był wskaźnik wzrostu cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników, który w tym okresie wynosił około 170%; W. Ziętara, *Tendencje i możliwości rozwoju przedsiębiorstw rolniczych o różnych kierunkach produkcji*, Roczniki SERiA, t. XIII, z. 5, Warszawa–Poznań–Wrocław 2011.

Obszarów Wiejskich 2004–2006” (SPO), zaś z sekcji „Gwarancji” – na Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006 (PROW 2004–2006) oraz płatności bezpośrednio.

Od 2007 roku obszary wiejskie są finansowane w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)⁸. Każdy kraj członkowski zobowiązany był opracować Krajowy Plan Strategiczny (KPS) oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). KPS, na podstawie analizy sytuacji społecznej, gospodarczej i środowiskowej przeprowadzonej na podstawie dostępnych danych statystycznych, przedstawia priorytety i kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w odniesieniu do priorytetów wspólnotowych. PROW na lata 2007–2013 określa zakres i formę wsparcia obszarów wiejskich w Polsce i jest podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych. Instrumenty PROW podzielono na osie, których realizacja ma przyczynić się do osiągnięcia następujących celów:

- Oś 1 – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego,
- Oś 2 – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich,
- Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej,
- Oś 4 – LEADER.

Oś pierwsza obejmuje m.in. działanie 121 „Modernizacja gospodarstw rolnych”, które jest przeznaczone wyłącznie na wsparcie inwestycji związanych z prowadzeniem działalności rolniczej. Zostało ono uruchomione w 2007 roku, jako pierwsze z działań inwestycyjnych PROW 2007–2013 wdrażanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Z przepisów wykonawczych MRiRW wynika, że pomoc przyznaje się na operację, obejmującą wyłącznie inwestycje związane z prowadzeniem działalności rolniczej:

- a) spełniająca wymagania określone w programie, w szczególności uzasadnioną ekonomicznie, w tym pod względem jej kosztów oraz zapewniającą osiągnięcie i zachowanie celów działania;
- b) która nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych;
- c) której realizacja w gospodarstwie przyczyni się do poprawy ogólnych wyników gospodarstwa, w tym:
 - wzrostu wartości dodanej brutto w gospodarstwie (GVA), w szczególności w wyniku racjonalizacji technologii produkcji lub wprowadzenia innowacji, zmiany profilu lub skali produkcji, poprawy jakości produkcji lub zwiększenia wartości dodanej produktu, co najmniej o 10% w odniesieniu do roku bazowego w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy przez ARiMR,
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie ochrony środowiska,
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie warunków utrzymania zwierząt,

⁸ Zasady finansowania zostały określone w rozporządzeniu Rady (WE) 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

- poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie higieny i bezpieczeństwa produkcji,
 - poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie infrastruktury drogowej;
- d) która nie spowoduje wzrostu produkcji, dla której brakuje rynku zbytu⁹.

Pomoc udzielana w ramach działania „Modernizacja...” ma formę refundacji, czyli zwrotu części wydatków poniesionych na realizację inwestycji. Zatem to wnioskodawca w pierwszej kolejności sam finansuje inwestycję, a po jej zakończeniu może otrzymać częściowy zwrot wydatków w ramach przyznanej dotacji. Operacje w ramach działania 121 mogą być finansowane zarówno ze środków własnych wnioskodawcy, za pomocą kredytu lub pożyczki (z wyłączeniem kredytów i pożyczek przyznawanych na zasadach preferencyjnych z dopłatami ze środków publicznych), jak i dzięki leasingowi. Wnioskodawca może także otrzymać zaliczkę na realizację operacji w wysokości maksymalnie do 50% wnioskowanej kwoty pomocy, o wypłatę której występuje we wniosku o przyznanie pomocy. Zaliczka wypłacana jest niezwłocznie po podpisaniu umowy przyznania pomocy. Maksymalna kwota pomocy, jaką ARiMR może przyznać na jedno gospodarstwo i jednego beneficjenta w okresie realizacji PROW 2007–2013, wynosi 300 tys. zł. Zasadniczo refundacji podlega od 40% do 60% kosztów kwalifikowanych, poniesionych przez beneficjenta na operacje obejmujące inwestycje związane z prowadzeniem działalności rolniczej. Aby pomoc mogła być przyznana, ubiegający się o nią producent rolny musi złożyć w ARiMR, w terminie naboru wniosków o przyznanie wsparcia, dokumenty aplikacyjne, w tym Plan Rozwoju Gospodarstwa (PRG), stanowiący załącznik do wniosku o przyznanie pomocy, w którym wykazuje, że realizacja przedstawionej do współfinansowania inwestycji w gospodarstwie rolnym jest uzasadniona ekonomicznie, w tym pod względem jej kosztów, i prowadzi do poprawy ogólnych wyników.

2. Działania inwestycyjne podejmowane przez rolników na podstawie środków z działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 – próba oceny

2.1. Kwoty środków pieniężnych przeznaczonych na realizację działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” i ich sposób wykorzystania

Znaczne potrzeby modernizacyjne polskiej wsi, a także szeroki zakres wspieranych przedsięwzięć sprawia, że działanie 121 cieszy się dużą popularnością wśród rolników. Łączny budżet działania stanowi kwota ponad 2 mld 147 mln euro¹⁰.

⁹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 stycznia 2013 r. w sprawie podziału środków programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013.

Do końca września 2013 roku ARiMR przeprowadziła pięć naborów wniosków o przyznanie pomocy, w ramach których rolnicy złożyli 96 258 wniosków na kwotę blisko 13,990 mld zł¹¹. Nabory wniosków ogłaszane były w poszczególnych województwach, w zależności od dostępności środków finansowych, w tym:

- pierwszy nabór w 2007 roku (ogólnokrajowy), w ramach którego rolnicy złożyli ponad 18 300 wniosków o przyznanie pomocy,
- drugi nabór w 2009 roku (ogólnokrajowy), w ramach którego rolnicy złożyli ponad 24 800 wniosków o przyznanie pomocy,
- trzeci nabór w 2011 roku (z wyłączeniem województwa wielkopolskiego), w ramach którego rolnicy złożyli ponad 34 600 wniosków o przyznanie pomocy,
- czwarty nabór w 2012 roku (wyłącznie w województwie podkarpackim), w ramach którego rolnicy złożyli ponad 1108 wniosków o przyznanie pomocy,
- piąty nabór w 2013 roku (w ośmiu województwach), w ramach którego rolnicy złożyli ponad 17 240 wniosków o przyznanie pomocy.

Zakres najczęściej realizowanych przez producentów rolnych inwestycji (wg stanu na dzień 30.09.2013 r.) dotyczy przede wszystkim zakupu sprzętu rolniczego – łącznie ponad 77 900 szt. Udział w wartości dofinansowania przeznaczony na zakup sprzętu rolniczego wynosi ponad 40%. W ramach tej grupy podstawowe pozycje zakupów stanowią:

- ciągniki rolnicze – 28 600 szt.,
- maszyny rolnicze, narzędzia rolnicze, urządzenia oraz środki transportu (inne niż ciągniki) do produkcji roślinnej – 36 800 szt.,
- maszyny, narzędzia, urządzenia i wyposażenie do produkcji zwierzęcej blisko 9600 szt.

2.2. Sposoby oceny przedsięwzięć inwestycyjnych proponowanych przez rolników do finansowania w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”

Rozważając kwestie wspierania działań inwestycyjnych w przedsiębiorstwach rolniczych na podstawie środków pochodzących z działania 121 „Modernizacja gospodarstw rolnych” PROW 2007–2013, można stawiać pytania: 1) Czy środki kierowane na realizację tego programu przyczyniają się do trwałych inwestycji, które wyraźnie poprawiają efektywność ekonomiczną przedsiębiorstw rolniczych? 2) Czy proponowany system oceny wniosków o dofinansowanie działań inwestycyjnych z tego programu (Działania 121, „Modernizacja...”) jest właściwy?

Ważnym dokumentem pozwalającym na ocenę gospodarstw rolniczych pod kątem kryteriów dostępu do pomocy, określonych w przepisach rozporządzenia wykonawczego MRiRW dla działania 121, jest „Plan Rozwoju Gospodarstwa”, stanowiący obowiązkowy załącznik do wniosku o przyznanie pomocy i składany

¹¹ <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wdrazane-programy/-i-dzialania-dane-liczbowe/program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2007-2013/modernizacja-gospodarstw-rolnych.html> (30.09.2013).

przez producentów rolnych w ramach działania „Modernizacja...”. Zasadniczo jego wypełnienie służy wykazaniu, że realizacja operacji pozwoli na spełnienie warunków określonych w przepisach § 7 ust. 1 pkt 1 i 3 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja...”.

W „Planie Rozwoju Gospodarstwa” wnioskodawca, uwzględniając majątek gospodarstwa, przeprowadza kalkulacje, które służą uzasadnieniu, w jaki sposób elementy zakresu rzeczowego planowanej operacji wpłyną na możliwość osiągnięcia i utrzymania założonego celu inwestycji. **Jest bardzo wiele słabych stron tego rachunku ekonomicznego. Niewątpliwie jedną z podstawowych jest dobór parametrów w kalkulacjach efektów ekonomicznych (nadwyżek bezpośrednich) po realizacji działań inwestycyjnych.** Osoby przygotowujące dokument (najczęściej rolnik z doradcą) są w stanie uzasadnić prawie każdą inwestycję – nawet zakup piątego ciągnika w gospodarstwie 20 hektarowym. Na przykład wskazują one, że: „zakup kolejnego ciągnika, o większej mocy, przyczyni się do lepszego wykonania zabiegów agrotechnicznych, co spowoduje przyrost plonów, a w efekcie przyrost wartości dodanej osiąganey z gospodarstwa rolniczego”. Czy pieniądze wydane na takie inwestycje przyczyniają się do trwałego rozwoju gospodarstw rolniczych? – uważam, że nie. Konieczne jest opracowanie innego sposobu oceny przedsięwzięć inwestycyjnych w przedsiębiorstwach rolniczych oraz stworzenie bazy danych parametrów normatywnych, stanowiących podstawę oceny przedkładanych wniosków. Ciekawym rozwiązaniem parametrów normatywnych są zaproponowane przez niemiecki instytut „Das Kuratorium für Technik und Bauwesen in der Landwirtschaft” (KTBL)¹².

3. Priorytety i działania w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Realizacja PROW 2007–2013 dobiega końca, powstaje pytanie: czy i w jakiej formie w kolejnej perspektywie finansowej na lata 2014–2020 UE będzie przebiegało wspomaganie rozwoju obszarów wiejskich w tym gospodarstwach rolniczych? Zgodnie z informacjami płynącymi z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi będzie realizowany Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, którego celem jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami natury i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich¹³. Program zakłada realizację sześciu priorytetów wyznaczonych dla wspólnotowej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020 w odniesieniu do celów strategii Europa 2020 oraz do celów zawartych w polskiej

¹²A. Parzonko, *Koszty normatywne jako ważny instrument wspomagający zarządzanie gospodarstwem mlecznym – rozwiązania KTBL*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2012, nr 252.

¹³*Projekt Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020*, wersja I, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 26 lipca 2013 roku.

„Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2014–2020”. Założone priorytety, to: 1) Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich; 2) Poprawa konkurencyjności wszystkich sektorów rolnictwa i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych; 3) Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie; 4) Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa; 5) Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym; 6) Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. Do wyznaczonych priorytetów przypisano konkretne działania. Analizując przedstawione priorytety i działania nasuwa się kilka pytań: 1) czy zaproponowane priorytety, a szczególne działania nie są ze sobą sprzeczne? 2) czy zaproponowane działania nie konkurują między sobą, co w konsekwencji może przyczynić do mniej efektywnego wykorzystania środków na realizację wskazanych priorytetów? 3) czy wydzielone procedury kwalifikujące, wewnątrz określonego działania, służą realizacji przypisanych priorytetów i nie są odstrasżające dla potencjalnych beneficjentów? Nie sposób na wszystkie wątpliwości w tym momencie odpowiedzieć, ponieważ nie wszystkie wytyczne zostały w pełni upublicznione (np. pula środków na zaproponowane działania).

Analizując wytyczne dla działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach PROW 2014–2020 można zauważyć, że rolnik chcący skorzystać z tego programu powinien przeprowadzić restrukturyzację gospodarstwa. Polega ona na: „zasadniczych zmianach w gospodarstwie, które mają na celu poprawę jego konkurencyjności i zwiększenie jego rentowności oraz dokonywane z uwzględnieniem zmian w otoczeniu oraz wewnętrznych potrzeb danego gospodarstwa. Restrukturyzacja musi doprowadzić do wzrostu wartości dodanej brutto w gospodarstwie (GVA), w szczególności w wyniku racjonalizacji technologii produkcji lub wprowadzenia innowacji, zmiany profilu lub skali produkcji, poprawy jakości produkcji lub zwiększenia wartości dodanej produktu, co najmniej o 20% w odniesieniu do roku bazowego w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy”¹⁴. Jak wynika z przedstawionego zapisu nie ma zasadniczych zmian w stosunku do realizowanego PROW 2007–2013. Powstaje pytanie: czy w dalszym ciągu tak prymitywnie i nieobiektywnie będzie mierzona wartość dodana z gospodarstwa rolniczego (precyzyjnie – jej przyrost w wyniku realizowanych inwestycji)? Mam nadzieję, że nie (na dzień 30.09.2013 r. brakuje wytycznych w tej kwestii). Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w gospodarstwie rolniczym, w okresie realizacji programu, nie może przekroczyć 500 tys. zł, przy czym na operacje inne niż dotyczące budowy lub modernizacji budynków inwentarskich łącznie z ich wyposażeniem w zakresie niezbędnym do produkcji – maksymalnie 200 tys. zł. Należy podkreślić, że planowane działania inwestycyjne mogą być pokrywane (w ramach analizowanego działania) maksymalnie w 50%, czyli rolnik, który chciałby np.: przeprowadzić budowę obory za milion zł, może otrzymać dofinansowanie w kwocie maksymalnej 500 tys. zł. Problemem dla części rolników chcących skorzystać

¹⁴ *Ibidem*, s. 75, <http://www.minrol.gov.pl/pol/>.

z analizowanego działania może być konieczność znacznego wkładu własnego. Brak własnych środków ogranicza dostępność do środków przewidzianych w działaniu „Modernizacja gospodarstw rolnych”. Wyraźnie należy podkreślić, że kierunek działań mający zachęcić rolników (przez większe możliwości dofinansowania) do inwestycji w budynki i budowle (szczególnie inwentarskie) jest właściwym i od dawna pożądanym.

Podsumowanie

1. Gospodarstwa rolnicze, prowadzące sprzedaż produktów są przedsiębiorstwami (najczęściej rodzinnymi), a rolnicy – przedsiębiorcami, jednak prowadzona przez nich działalność ma cechy szczególne. Jedną z nich jest względna standardowość i masowość, co w pewnym stopniu powoduje, że ceny surowców (produktów) rolniczych maleją w stosunku do cen środków produkcji rolniczej i cen pracy oferowanych poza sektorem rolniczym. W tej sytuacji producenci rolni (rolnicy) zmuszeni są do zwiększania rozmiarów prowadzonej działalności. Pociąga to za sobą konieczność inwestycji w rzeczowe środki trwałe zwiększające wydajność pracy rolnika oraz jego rodziny.
2. Stosunkowo mało rentowna, obciążona dużym ryzykiem, produkcja nie pozwala na akumulację i realizację działań inwestycyjnych na podstawie własnych środków. W UE wprowadzono regulacje mające dofinansowywać inwestycje w gospodarstwach rolniczych. W Polsce realizowane były w latach 2004–2006 dwa programy wspierające rozwój obszarów wiejskich: 1) Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004–2006”; 2) „Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich” (PROW 2004–2006). W latach 2007–2013 realizowany jest „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich” (PROW 2007–2013).
3. Ważnym działaniem w PROW 2007–2013 jest „Modernizacja gospodarstw rolnych” (działanie 121), którego celem jest dofinansowanie inwestycji związanych z prowadzeniem działalności rolniczej. Cieszy się ono dużym zainteresowaniem wśród rolników. Od początku 2007 roku do końca września 2013 roku rolnicy złożyli 96 258 wniosków na kwotę blisko 13,990 mld zł.
4. Jednym z głównych dokumentów, pozwalających na ocenę gospodarstw rolniczych pod kątem kryteriów dostępu do pomocy określonych w przepisach rozporządzenia wykonawczego MRiRW dla działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” jest „Plan Rozwoju Gospodarstwa”, który ma wiele słabych stron. Niewątpliwie jedną z nich jest dobór parametrów w kalkulacjach efektów ekonomicznych (nadwyżek bezpośrednich) po realizacji działań inwestycyjnych. Osoby przygotowujące ten dokument (najczęściej rolnik z doradcą) są w stanie uzasadnić prawie każdą inwestycję.
5. Zgodnie z informacjami płynącymi z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi będzie realizowany Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, którego celem jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami natury i działania dotyczące klimatu oraz zrównoważonego rozwoju terytorialnego obszarów wiejskich. Racjonalność działań inwe-

stycyjnych będzie oceniana na podstawie podobnych kryteriów jak w PROW 2007–2013. Słabość „Planu Rozwoju Gospodarstwa” do oceny działań inwestycyjnych nakazuje opracowanie nowego sposobu (bardziej obiektywnego) opisu i analizy efektywności inwestycji w gospodarstwach rolniczych.

Literatura

- Czyżewski A., *Dylematy kwestii agrarnej w panoramie dziejów*, Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 2011, nr 90.
<http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wdrazane-programy-i-dzialania-dane-liczbowe/program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2007-2013/modernizacja-gospodarstw-rolnych.html> (30.09.2013).
- Manteuffel R., *Filozofia rolnictwa*, PWN, Warszawa 1987.
- Parzonko A., *Koszty normatywne jako ważny instrument wspomagający zarządzanie gospodarstwem mlecznym – rozwiązania KTBL*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2012, nr 252.
- Projekt Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020*, wersja I, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 26 lipca 2013 roku, <http://www.minrol.gov.pl/pol/>.
- Rembisz W., Stańko S., *Interwencjonizm rynkowy w rolnictwie*, w: *Rynek rolny w ujęciu funkcjonalnym*, Wyd. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania oraz Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2007.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1725/2003 z dnia 29 września 2003 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 stycznia 2013 r. w sprawie podziału środków programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013.
- Tomczak F., *Od rolnictwa do agrobiznesu. Transformacja gospodarki rolniczo-żywnościowej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, Wyd. SGH, Warszawa 2004.
- Wilkin J., *Rolnictwo a społeczeństwo – ewolucja funkcji i relacji*, w: *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, red. A. Rosner, Wyd. IRWiR, Warszawa 2005.
- Ziętara W., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa rolniczego*, Wyd. FAPA, Warszawa 1998.
- Ziętara W., *Tendencje i możliwości rozwoju przedsiębiorstw rolniczych o różnych kierunkach produkcji*, roczniki SERiA, t. XIII, z. 5, Warszawa–Poznań–Wrocław 2011.

EXTERNAL SOURCES OF FINANCING INVESTMENT IN FARMS – THE CURRENT STATE AND ADMINISTRATIVE PROPOSALS FOR 2014–2020

Summary

This paper presents and assesses possible sources of financing investment in farms. Particular attention was paid to the possibility of financing of investment from the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) – Measure 121 „Modernization of agricultural holdings”.

As the analysis shows, the Measure 121 „Modernisation of agricultural holdings” is very popular among the activities of the RDP 2007–2013. From early 2007 until the end of September 2013 farmers applied 96 258 applications, totaling nearly 13,990 billion zł. One of the main documents, to allow an assessment of farms in terms of the criteria for access to the aid provided for in the provisions of the Implementing Regulation Ministry Of Agriculture And Rural Development for „Modernisation of agricultural holdings” is „Farm Development Plan”. It has many weaknesses. Undoubtedly, one of them is the selection of parameters in the calculation of economic effects (gross margins) on the implementation of the investment. Persons preparing this document (usually a farmer with an advisor) are able to justify almost every investment.

Keywords: agricultural farms, investment, financing sources

Translated by Andrzej Parzonko